

Türkiye'de ve İzmir'de Telekomünikasyonun Tarihçesi-XI

“Telekomünikasyonun İzmir'deki Gelişimi”

Hasan S. Şişikoğlu, Onur Taşkent, Alpaslan Güzeliş
EMO İzmir Şubesi Telefon Tarihi Araştırma Grubu

“Türkiye’de ve İzmir’de Telekomünikasyonun Tarihçesi” başlığında 10 bölümdür sürdürdüğümüz yazı dizimizde, 1855-1993 yılları arası olan süreçteki gelişmelerden kesitler sunmaya çalıştık. Türk telekomünikasyonunda olan gelişmelerin detayları, şüphesiz ki bir yazı dizisi ile aktarılmayacak kadar çok fazla veriyi içermektedir. Bu nedenle, detayları başka bir kaynakta değerlendirmek üzere yazı dizimize 12. bölümde son vereceğiz. Bitirmeden önceki son iki bölümde, bugüne kadar aktarmaya çalıştıklarımıza ve diğer gelişmelere özet olarak değinip bunları yorumlamaya çalışacağız.

Türk telekomünikasyon altyapısı için Osmanlı döneminde 1855 yılında telgrafla birlikte başlayan yatırımlar, Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında kesintiye uğramadan artarak sürmüştür. M. Kemal önderliğinde Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucuları, olanaksızlıklara karşın teknolojik gelişimleri izleyerek uygulamaya çalışmışlardır. 1925 yılında, kurulan telsizler üzerinden ilk radyo yayınlarının Ankara ve İstanbul’da başlatılması, 1926 yılında, balkan ve orta doğu ülkeleri arasında ilk otomatik telefon santralinin Ankara’da servise verilmesi gibi sayabileceğimiz birçok yatırım Cumhuriyetin ilk yıllarında sağlanmıştır. Ne yazık ki bu yıllarda başlayan telekomünikasyon yatırım-

ları 1930’lu yılların ortalarından sonra uzun yıllar kesintiye uğramış ve 1960’lı yılların başlarına kadar kayda değer bir değişim göstermemiştir. Cumhuriyet dönemi Türk telekomünikasyonunu üç evreye ayırmak doğru bir yaklaşımdır. 1923-1960 arası birinci, 1960-1980 arası ikinci ve 1980 sonrası üçüncü evre olarak değerlendirilebilir. Birinci evrede, ilk yatırımlardan sonra İzmir Belediyesi olanakları ile 1948 yılında dar bir alan içinde kesintili olarak yayın hayatına başlayan İzmir radyosu, iletim amaçlı (transmisyon) kurulan birkaç tane üç kanallı çokkayıcı, özel kuruluşlarca 1950 sonrası kullanıma başlanan birkaç teleks gibi ülkeye çok fazla bir katkısı olmayan gelişmeler oluşmuştu. Bu yıllarda, otomatik telefona olduğu gibi tüm telekomünikasyon araçlarına halk tarafından fazla ilgi gösterilmemiştir. Bunun nedeni olarak, İkinci Dünya Savaşı’nı, siyasi, ticari ve sosyal yapının yeterli gelişme gösterememesini ve halkın gelir seviyesinin dünya ortalamalarının altında olmasını sayabiliriz. Ayrıca, eğitim seviyesinin düşüklüğü ve ülkede yetişmiş yeterli teknik eleman ile bunları eğitecek öğretim görevlilerinin bulunmaması da diğer başlıca nedenlerdir. Üniversite eğitimlerini güçlendirmek için Cumhuriyetin ilk yıllarında yurtdışına gönderilip eğitimleri sağlanan M.

Emin Kalmuk, Bedri Karafakioğlu gibi öğretim görevlilerinden ancak 1950’li yıllarda verim alınmaya başlandı. 1950 yılında tüm ülkede bir kısmı mekanik işlerine de bakan 500 civarında elektrik mühendisi bulunmaktadır. 1950 yılı; İTÜ, YTÜ ve Robert Kolej gibi okullardan yetişen mühendislerin telekomünikasyon işleri için etkin göreve başladığı yıl olmuştur. Bu mühendislerden biri de 1948 yılında İzmir’de göreve başlayan Haydar Ölmezoğlu’dur. İTÜ’ni bitiren Ölmezoğlu, o dönemde bir Müdürlük olan İzmir Telefon’da göreve başlayan ilk elektrik mühendisidir. Ölmezoğlu, iletim sistemleri konusunda uzmanlaşarak PTT içinde çeşitli görevler aldıktan sonra, 1965 yılında İzmir Telefon Müdürü yardımcılığına getirildi. Başmüdür Yardımcısı olarak devam ettiği bu görevinden 1989 yılında Genel Müdürlük Makine ve Enerji Daire Başkanlığına atandı ve aynı yıl buradan emekli oldu. 1924 yılında doğan Ölmezoğlu, yaşamını İzmir’de sürdürmektedir.

İzmir’de unutulmayanlar arasında bir diğer elektrik mühendisi de Orhan Öcal olmuştur. Öcal, 1949 yılında İTÜ’ni bitirdikten sonra bir süre PTT Genel Müdürlüğü Ankara merkez birimlerinde çalıştı ve Telefon Müdürlüğü müdürlük görevi için 1955 yılında İzmir’e atandı. Bu görevi ileriki

yıllarda Başmüdür olarak sürdüren Öcal, şanssız bir sağlık sorunu nedeniyle 3 Ocak 1993 tarihinde görevi başında hayata veda etti.

1960 yılı sonrası Türk telekomünikasyonunun ikinci evresi, Cumhuriyetin ilk yıllarından sonra önemli yatırımların başladığı bir dönemin başlangıcı olmuştur. 1962 yılında PTT işletmesinde ilk Radyo İlişim (Radyo Link) sistemlerinin İzmir-Ankara-İstanbul arasına kurulması ilk önemli adımlardan biridir. 1964 yılında TRT'nin kurulması ise Türkiye Radyo ve TV yayıncılığı konusunda atılan diğer önemli bir adımdır. TRT tarafından, iletim sistemlerinde oluşan yeni olanaklar ile birlikte başlangıçta yatırımlarda ağırlık radyo yayıncılığına verilmiştir. 1970 yılı sonrası ise gündemi TV yayıncılığı oluşturmaya başlamıştır. TRT, daha önce Basın Yayın Genel Müdürlüğü tarafından işletilen radyoları devraldığına, Türkiye'nin coğrafik olarak %36,8'i radyo yayınlarını izleyebiliyordu. Bu yayınlar teknik yetersizlikler nedeniyle istenilen düzeyde değildi. Ardı sıra kurulan yeni vericilerle 1980 yılında tüm ülke kapsamış ve radyo yayını izleye-

Marconi TV Stüdyo Kamerası, 1962

meyen bölge kalmamıştır. TV yayıncılığı ise, Türkiye'nin çok geç başladığı ve ne yazık ki uzun yıllar dünya istatistiklerinde gelişmemiş birçok Afrika ülkesinden sonra yer aldığı bir kitlesel iletişim aracı olmuştur. 1968 yılında, Ankara'da başlayan deneme amaçlı yayınlar 1970 yılında İzmir'e de ulaşmıştır. İleriki yıllarda da genişleyerek ülke genelini kapsamıştır. 1993 yılı ise özel radyo ve TV yayıncılığı konusunda çıkan yasalarla günümüze kadar oluşan sürecin başı olmuştur.

1960'lı yılların ikinci yarısında iki önemli gelişme telekomünikasyon araçları üretimi konusunda olmuştur. 1965 yılında PTT-ARLA'nın, 1967 yılında Netaş'ın kurulması Türkiye'de günümüze dek uzanan üretim dönemini başlamıştır. PTT ARLA, 1983 yılına kadar genelde iletim sistemlerinin üretimi ve geliştirilmesi konusunda çalışmıştır. 1983 yılında TELETAŞ olarak yeniden yapılandırılmış ve 1984 yılında yabancı ortaklı bir şirkete dönüşerek telefon anahtarları üretimi gibi diğer konulara da yönelmiştir. 1984 yılında %39 pay ile TELETAŞ'a ortak olan yabancı şirket ITT'dir. Bu oranın %9'u yine bir ITT ortaklığı olan BTM adına gözükmektedir. NETAŞ, ilk dönemlerinde ağırlığı krosbar tipte telefon santralleri üretimine vermiştir. Yabancı ortaklı bu şirketin, %51 ana payı o dönemler adı Northern Electric olan Nortel'e aitti. Başlangıçta yarıya yakın kısmı Türkiye'de üretilen N5-3 anahtarların ilki 1969 yılında servise verilmiştir. NETAŞ'ın ana ortağı olan Northern Electric erken dönemlerde AT&T'nin bir alt şirketi olan Western Electric ortaklığı ile kurulmuş ve günümüze kadar etkinliğini sürdüren dünyanın önde gelen üreticilerinden biri olmuştur.

1960'lı yıllar Türkiye'de telekomünikasyon alanında ilk defa bu

kadar sayıda elektrik mühendisinin yetişmeye başladığı yıllardır. 1950 yılı ile birlikte başlayan teknik kadrolarda artış bu yıllarda hızlanmıştır. Bu dönemlerde yetişen kadrolar, 1980 sonrası Türkiye genelinde başlayacak telekomünikasyon atağının liderleri olmuştur. 1980 yılına kadar süren ikinci evrede, PTT ARLA ve NETAŞ'ın kuruluşunu gerçekleştiren Hacim Kamoy, Fikret Yücel, Sücül Arıbaş, Ersen Kınayyigit'in yanı sıra değişik dönemlerde ülkenin telekomünikasyon altyapısının gelişmesine katkıları olan yeni mühendisler bu alanda etkin olarak yer almaya başlamıştır. Övgüye değer çalışmaları olan Hicri Göceoğlu, Fadıl Sarıoğlu, Ergun Orçun, Emin Başar, Mehmet Vehbi Köşker, Berkan Uysal, Ferit Arpacı, Naci Ünver, Fikri Çağlar, Tanju Argun, Şevki Devellioğlu, Orhan Eryol, Osman Yılmaz Gözüm ve Mehmet Taşaltın gibi onlarca ismi sayabiliriz.

İzmir'de ilk otomatik telefon santralinin servise verildiği 1928 yılından 1960 yılına kadar olan süreçte, işletme, bakım ve yatırım işleri genelde iş başında yetişmiş teknik okul mezunu olmayan personelce yürütülmüştür. 1960 yılı sonrası, Üniversite ve Teknik Lise bitirmiş olan Elektrik Mühendisi gibi teknik elemanların ilk olarak bu kadar çok sayıda işe başladığı dönem olmuştur. Bu kadroların önderliğinde başlatılan çalışmalarla İzmir'in telekomünikasyon altyapısı 1990'lı yıllarda üst seviyelere çıkmıştır. 1980 yılına kadar olan evrede, İzmir telefon santralleri işlerinde Kamuran Zerener, Nail Türkan, Erdoğan Şahin, Davut Uslu, Mehmet Polat, Nihal Baysal, Hulki Demiray ve Yılmaz Kes önde gelen isimler olmuştur. Yine aynı alanda Abdullah Erek, Abdullah Ulusal, Necati Şahin,

Metin Kılınçkaya, Cavit Soykan gibi teknisyen kökenli amirler, uzun yıllar telefon santralleri bakım işletme işlerini üstlenen diğer emekçilerdir. Nail Türkan, YTÜ'ni bitirdikten sonra İzmir'de telefon santralleri konusunda işe başlayan ilk Elektrik Mühendisidir. Erdoğan Şahin ise, ilk işe başladığı Fen Müdürlüğündeki görevinden 1970 yılında ayrılmış ve aynı yıl İzmir'in ilk Telefon Santralleri Başmühendisi olarak ataması sağlanmıştır. 1980 sonrası Grup Başmühendisi olarak başladığı yeni görevi, 1994 yılında İzmir Telefon Başmüdür Yardımcılığı kadrosuna atanması sonucu sona ermiştir. 1996 yılında, bu son görevini sürdürdüğü sırada geçirdiği bir sağlık sorunu nedeniyle aramızdan ayrılmıştır.

İzmir'de 1970 yılı sonrasında, daha önce PTT kadro yapısında amirlik olan teknik kısımlar başmühendisliğe dönüştürülmüştü. Bu değişim sonrasında telefon dağıtım ağlarının (telefon şebekelerinin) Proje, Planlama, Bakım ve Tesis işleri ile ilgili Başmühendislik görevleri Vural Durak, Tuncer Soner, Önder Gürül ve Şener Güncan tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Vural Durak, İTÜ'ni bitirdikten sonra 1957 yılında başladığı PTT'de dağıtım ağları (şebekeler) konusunda uzmanlaşmış ve 1966 yılında ilk göreve başladığı Ankara PTT Genel Müdürlük merkezinden İzmir'de ki ikinci görevine atanmıştır. 1977 yılında getirildiği Başmüdür Yardımcılığı görevi 1997 yılında emeklilik nedeniyle sona ermiştir. Vural Durak, yaşamını günümüzde de İzmir'de sürdürmeye devam etmektedir. 1970'li yıllarda telefon dağıtım işleri ile ilgili görevlerde Onur Taşkent, Metin Babalık, Erbil Sirel, Turhan Çakır, Ali Ergaz ve Yusuf Ziya Tekiner gibi etkinliği olan Elektrik Mühendisleri, 1980 yılı sonrasında

1978 yılında kullanılmaya başlanan İzmir Telefon Başmüdürlüğü yönetim binası

Grup Başmühendisi ve Müdürlük kadrolarında yer alarak katkılarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Onur Taşkent, 1962 yılında başladığı PTT'de, ilk yıllarında telefon dağıtım ağları konusunda uzmanlaştı ve 1983 yılı sonrası konu değiştirerek Grup Başmühendisi kadrosuna atandı. Bu dönemde ise veri iletişimi ile çeşitli elektronik telekomünikasyon sistemleri konularında çalışmaya başladı ve bu görevini de emekli olduğu 1993 yılına kadar sürdürdü. İzmir'de 1980 yılı öncesi evrede, Hasan Şişikoğlu, Nazmi Kayacan, İsmail Aslım iletim sistemleri, Sami Gider, Ergin Özel teleks, Kadir Çınar planlama, Özler Dilşener, Kamil Gevgeli yapı işleri gibi konularda uzmanlaşan mühendislerde diğer kadrolarla eşgüdümü olarak görev yapıyorlardı. Hasan Şişikoğlu, İTÜ'ni bitirdikten sonra, 1963 yılında TEK'te başladığı ilk işinden 1968 yılında ayrılarak PTT İzmir Bölge Başmüdürlüğünde göreve başladı. İletim sistemleri (transmisyon) konusunda uzmanlaştı ve çeşitli aşamalarda çalıştıktan sonra 1990 yılında İzmir Telefon Başmüdürlüğü (bu yılda İzmir PTT

Başmüdürlüğü ile bir arada) görevine atandı. 1994 yılında, PTT'den emekli oldu ve 1996-2003 yılları arasında RTÜK İzmir Bölge Müdürlüğü görevinde bulundu. Şişikoğlu, yaşamını İzmir'de sürdürmektedir. Nazmi Kayacan, İTÜ'ni bitirip 1977 yılında İzmir'de göreve başladı ve iletim sistemleri konusunda uzmanlaştı. 1996 yılında atandığı İzmir Telefon Başmüdür Yardımcılığı görevinden 1999 yılında emeklilik nedeniyle ayrıldı. Bir dönem TELSİM İzmir Bölge Müdürlüğü görevini sürdürdükten sonra iş yaşamına kendi kurduğu şirkette devam etti.

Türk telekomünikasyonunda 1970-1980 yılları arasında; 1976 yılında şehirler, 1979 yılında uluslararası otomatik telefon görüşmelerinin başlaması, 1977 yılında içlerinde İzmir'in de bulunduğu illerde ilk otomatik teleks santrallerinin açılması hizmetlerde çeşitlilik getirmiştir. ASELSAN'ın kurulması, daha önce radyo üretimleri yapan Türk Philips, Beko, Telra gibi şirketlerin TV üretimlerine başlaması gibi kayda değer başka gelişmeler de olmuştur.